

començar pel finestral sud del creuer. Ara també s'iniciava la publicació periòdica de *Templo* que seria una plataforma que donaria a conèixer les obres de la Sagrada Família. Amb la iniciativa del bisbe Modrego, a partir de 1954, les obres es van centrar en la façana de la Passió, que va ser inaugurada el 1976. La construcció de la columna del creuer, consagrada a la diòcesi de Barcelona, va estar marcada per problemes de finançament, però finalment es va poder aixecar l'any 1959 amb un nou donatiu. Ja a finals dels anys cinquanta, es va instal·lar sobre la columna l'escultura del Naixement, de J. Busquets, i es van iniciar els fonaments dels nous campanars. El 1965 el Papa Pau VI va beneir la construcció i l'Ajuntament de Barcelona va encarregar-se d'il·luminar la

Des de fa uns anys, tant a Catalunya com a la resta del món, s'han fet estudis i investigacions sobre la part més tècnica de les construccions de l'arquitecte de Reus, que treballava com un científic empíric partint de les matemàtiques, la geometria i el càlcul d'estructures.

façana del Naixement. Al cap de deu anys el govern va fer un donatiu de vint-i-cinc milions de pessetes a les obres de la Sagrada Família. Durant aquells anys, en diverses ocasions, va arribar a plantejar-se un debat sobre la conveniència de la construcció d'un edifici tan costós en moments de penúria que va ser protagonitzat per intel·lectuals i religiosos d'arreu.

L'any 1997 van sortir a la llum uns plànols del temple de 1916 que presentaven la planta i el contorn de l'alçat vist des de tots els angles. Gaudí proposava de construir uns jardins al voltant de tot el temple, però, des d'aleshores, només s'ha ajardinat el davant de la façana de la Passió, que avui correspon a la plaça de la Sagrada Família, i el de la façana del Naixement que correspon a la plaça Gaudí. Aquests plànols van actuar com una adducció al Pla General d'Urbanització de Barcelona que s'aprovaria un any després. Avui, l'arquitecte Jordi Bonet i Armengol dirigeix les obres de la Sagrada Família, centrades en l'edificació de la nau central i de les laterals. El ritme de construcció cada cop és

més ràpid gràcies a les contínues donacions econòmiques, a les noves tècniques informàtiques i a la col·laboració de l'Escola d'Arquitectura del Vallès, de la Universitat Politècnica de Catalunya i de l'arquitecte Mark Burry de la Universitat de Wellington.

Des de fa uns anys, tant a Catalunya com a la resta del món, s'han fet estudis i investigacions sobre la part més tècnica de les construccions de l'arquitecte de Reus, que treballava com un científic empíric partint de les matemàtiques, la geometria i el càlcul d'estructures. L'estudi de l'arquitectura de Gaudí ha passat per diverses etapes. En un principi va ser estudiat pels seus deixebles més directes, que van mostrar en les seves creacions tot el que havien après del seu mestre. La següent etapa és de caire més historiogràfic; va ser el moment en què es va descobrir la figura de Gaudí i es va iniciar el que es coneix com a gaudinisme. Hi ha una sèrie d'arquitectes, alguns d'ells deixebles de Gaudí, que cal esmentar com a seguidors de la seva arquitectura: Josep Maria Jujol, Josep Maria Pericas, autor de l'església del Carme de Barcelona, Francesc Folguera, Isidre Puig Boada, Joan Bergós i Lluís Bonet i Garí. A València, Ignasi Sala va ser l'artífex del santuari de la Magdalena a Novelda (Alacant), entre 1918 i 1946, en el qual va utilitzar formes pròpies de Gaudí però no els seus principis estructurals. A Mallorca hi ha destacat Joan Rubió i Bellver (Sòller, Santuari del Lluç). Cèsar Martinell també és un exemple d'arquitecte fidel a l'escola de Gaudí, amb una voluntat de fer atènyer als espais utilitaris una dimensió gairebé religiosa, com és el cas d'un cert nombre de cellers i d'altres edificis industrials rurals, als quals va donar sovint la organització d'un edifici religiós.

Tornant a la Sagrada Família, cal recordar que Gaudí va ser original perquè va projectar un edifici inspirat en el neogòtic combinat amb unes formes molt personals que es van introduint en la construcció de baix a dalt. Va concebre unes columnes que trenquen amb totes les precedents, inspirant-se en les salomòniques però, anant més enllà, Gaudí els va donar una forma d'espiral que recordava a un arbre.

Avui, la Sagrada Família és un símbol de l'art

català que representa per a molts alhora la Tour Eiffel i l'Estàtua de la Llibertat de Barcelona. La popularitat i l'actualitat turística d'aquest temple, però, es deuen a la concepció gaudiniana de l'obra. Avui en dia, la Sagrada Família, ho torno a recordar, és el monument més visitat de Catalunya. D'aquest fet n'és testimoni l'escultor Josep Maria Subirachs, qui s'encarrega actualment de la realització de la façana de la Passió. L'escultor hi treballa des de fa més de deu anys; la seva gran obra són també les portes de bronze, per a ell "la porta en sí és un símbol, és l'entrada del temple; l'escultura és posar un accent en aquest simbolisme que la porta ja té, d'oferiment, d'entrada." La de l'esquerra és consagrada a l'oració a l'hort de Getsemani i la de la dreta està dedicada a la coronació d'espines. La del mig i principal, està pensada com la més impactant.

Subirachs ha adoptat certes actituds de l'Edat Mitjana, això és palès en el fet que s'ha traslladat a viure a la Sagrada Família i dedica tota la seva maduresa artística al projecte; també pel fet que pensa cada detall iconogràfic per servir el millor possible la idea de la Passió. En general ha ideat una composició que recorda els timpans medievals.

I si Subirachs desaparegués sense acabar la seva obra, què caldria fer? Continuar i cridar un altre artista que tindria enfront de l'obra de Subirachs els mateixos problemes que aquest ha pogut tenir per integrar-se en la de Gaudí. Aquest encàrrec però, inclouria de nou dos problemes de forta càrrega polèmica: la conveniència de la continuïtat de l'obra del temple, i en aquest cas de les escultures figuratives, i la voluntat de decidir quin lloc ha d'ocupar de cara al futur aquest monument en el marc de l'art religiós actual.

La Sagrada Família concentra avui en dia les polèmiques més enceses sobre la modernitat. D'una banda hi ha els defensors de Gaudí, obsessionats per la genialitat d'un mestre que ha esdevingut tot un símbol. Aquests el volen portar fins i tot als altars demanant al Vaticà la seva beatificació. D'altra part se situen els partidaris de la modernitat més accelerada que lluiten contra la continuïtat de les obres de la Sagrada Família. Per uns s'ha d'acabar l'edifici perquè consideren que

Gaudí va deixar prou elements materials i prou detalls projectats perquè es pugui arribar al final sense traïr el pensament gaudinià i el projecte de la Sagrada Família. Pels altres, Gaudí hauria anat evolucionant a mesura que la realització hauria progressat i per això consideren que els dibuixos o idees conservades només són esbossos d'un camí progressiu. Hi ha també aquells que pensen que l'edifici s'hauria de completar amb un concepte radicalment diferent i propi de la nostra època, una arquitectura de finals del segle XX i de començaments del XXI.

Jo mateix, durant un temps, he pensat que era correcte de continuar l'arquitectura de la Sagrada Família seguint la línia gaudiniana, perquè com a medievalista sempre he vist les catedrals medievals prolongades durant segles, molt més enllà de la durada de vida dels arquitectes. He canviat però de parer i em sembla ara que si té poc sentit d'acabar-la a la manera de Gaudí, encara en tindria menys de deixar-la inacabada com si la Sagrada Família hagués de ser una relíquia arqueològica. Utilitzo l'argument anterior de l'Edat Mitjana d'una altra manera per dir que si les catedrals romàniques inacabades haguessin completat segles després en l'estil romànic volgut pels primers arquitectes, senzillament, no coneixeriem el gòtic; quan una catedral del segle XII s'acabava durant el XIV, la nova construcció permetia de desplegar l'arquitectura de l'estil del moment. Això és el que convindria fer amb la Sagrada Família, acabar-la, sí, però d'una manera que fos un testimoni de la nostra època, no només una mirada enrera cap al passat com si avui en dia no fóssim capaços de fer, almenys tant o millor, que el mateix Gaudí.

Una altra paradoxa d'aquest edifici és la contradicció que hi ha entre la moda actual pel modernisme i per les excentricitats i genialitats de Gaudí, que porta fins i tot a transformar la Sagrada Família en símbol de tot un país, i el caràcter decididament, radicalment, ideològicament antimodern d'aquest edifici, com a concepte i com a idea, quan es va concebre i començar a aixecar.

En el moment de la gran construcció industrial, de l'arquitectura de ferro, de les arquitectures pel poble i del desplegament urba-

nístic en funció de les noves realitats socials i del món obrer, la Sagrada Família representava l'antimodernitat més reaccionària; una gran construcció religiosa, de dimensions gegantines, comparable només amb edificis tan antimoderns de concepte -que no vol dir que no siguin interessants per a la història de l'arquitectura- com la basílica del Tibidabo a Barcelona, la de Sacre-Coeur a París o les de Fourvière a Lió i de Notre-Dame-de-la-Garde a Marsella. Això és el que representa la Sagrada Família, la voluntat de retorn a la religió del passat, la intenció de monumentalitzar el triomf de la religió més tradicional sobre el nou urbanisme de la ciutat industrial, precisament en la seva perifèria.

Gaudí va utilitzar novetats i enginy per al seu projecte arquitectònic i això va permetre fins a un cert punt d'amagar la ideologia reaccionària. En canvi, l'antimodernitat es posa de manifest de manera flagrant en la decoració monumental, sobretot en l'escultura. La façana del Naixement és característica de les

realitzacions dels tallers d'Eusebi Arnau. A nivell artístic, aquestes escultures són el viu testimoni de la poca modernitat ideològica que acompanyava el projecte figuratiu de la Sagrada Família. L'estètica és depassada, la realització plàstica encarcarada i la iconografia tradicional, girada cap al passat: són grans representacions bíbliques traduïdes amb aquell naturalisme propi del segle XIX, quan aquest segle artístic només mirava cap a l'Edat Mitjana.

La Sagrada Família és un punt de genialitat en la història de l'arquitectura però també és un mirall de la burgesia catalana que la va voler com una manera de donar-se bona consciència d'originalitat per amagar les insuficiències culturals i històriques de la nova riquesa sorgida de les transformacions industrials. Tant se val que els diners populars hagin servit sempre per recolzar aquest projecte; també ha estat present en la major part de les construccions religioses que acabo de recordar. Totes són realitzacions molt interessants per a la història de l'arquitectura, però també són empreses religioses radicalment antimodernes.

Des de tots aquests punts de vista, fins i tot l'obra de Subirachs ja és història, com les intervencions arquitectòniques dels diversos arquitectes que hi han col·laborat des de Gaudí, fins a les actuals del mateix Jordi Bonet. Jo seria ara radicalment del parer d'aturar-ho aquí, amb les vidrieres de Joan Vila Grau. Voldria considerar que les intervencions dels darrers decennis són també història de la Sagrada Família i de l'art religiós i que ara s'haurien de convocar els concursos adients per traduir l'acabament d'aquesta basílica excepcional dins de les tendències arquitectòniques i artístiques més actuals. Seria un punt d'inflexió en la manca terrible que tenim de reflexió contemporània d'avantguarda en el camp de l'art i de l'arquitectura religiosa actual. Des d'aquest punt de vista, la Sagrada Família podria ocupar un lloc insòlit i molt propi en la història de l'arquitectura d'inicis del segle XXI. Se, però, que tinc molt poques possibilitats d'ésser escoltat.

Des de 1968, l'edifici religiós va agafar el camí més aviat anònim que tendia a confon-